

LA SEGARRA

SANAÜJA

El municipi de Sanaüja està situat al nord de la Segarra, molt a tocar de les comarques de la Noguera i del Solsonès. La vila està presidida per un turó, on hi ha les ruïnes del castell. Sanaüja fou conquerida l'any 951 i, molt aviat, cap a l'any 1000, s'inicià la construcció del castell. Després es va anar completant durant els segles XI i XII. També rebé ampliacions i reformes durant els segles XV, XVI i XVII.

SANAÜJA. Pont medieval.

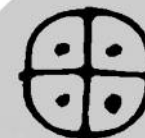
El nucli medieval estava totalment emmurallat. Actualment en resten només algunes parts i també alguns portals. A l'interior hi ha la plaça Major, porticada amb arcs gòtics; l'església parroquial de Santa Maria, gòtica del segle XIV, amb afegits barrocs i platerescs i la Torre de les Hores, amb el rellotge.

Fora muralles hi ha el pont medieval dels segles XIV- XV i la capella romànica de Santa Magdalena, datada al segle XII, al costat del cementiri, on també hi ha un conjunt de seixanta-cinc esteles funeràries discoïdals, dues de les quals són romàniques, la majoria, però, són gòtiques, i la resta són de segles posteriors.

Text: Joan Codina Bernaus
Fotos Lluís Fernández Lopez

Bibliografia:

Catalunya Romànica: vol. XVII (la Noguera) i vol. XXIV (la Segarra)
Guies de la Catalunya Romànica: vol. 17 (la Noguera) i vol. 15 (la Segarra)
Catalunya poble a poble: Sanaüja. Vol X. Diferents autors. Edicions 62, 2005.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

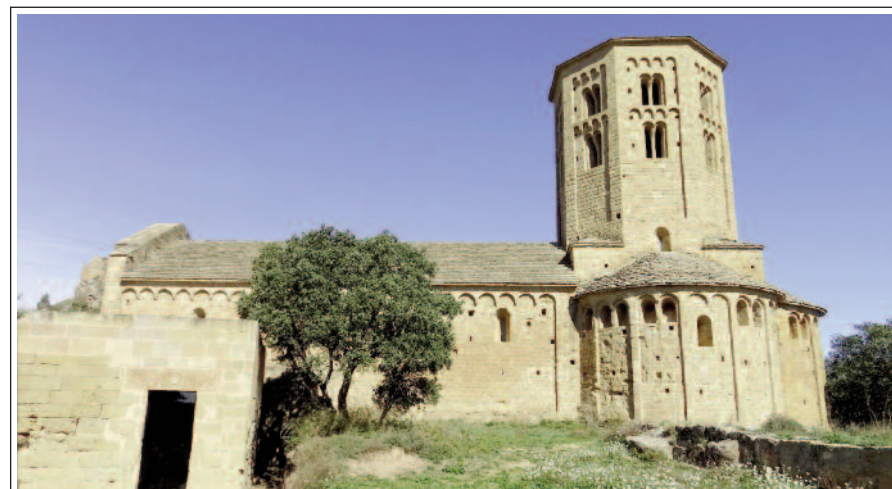
Núm. 216

16 d'abril de 2023

LA NOGUERA

CASTELL DE PONTS

Les restes del castell de Pons són al cim del Puig de Sant Pere, lloc estratègic, situat sobre la vila de Pons i damunt de la confluència dels rius Llobregós i Segre. Existeix un primer document de l'any 982 que esmenta el lloc, però el castell no apareix citat fins el 1024. Constava d'un recinte sobirà, que incloïa una torre mestra circular, i d'un de jussà amb sis bestorres a la muralla.

SANT PERE DE PONTS, Façana sud.

CASTELL DE PONTS. Ruïnes.

A partir del segle XII tingué un paper destacat en diverses lluites: en la successió del comte Ermengol VIII, en les rivalitats entre els Montcada i els Cabrera, en els enfrontaments amb els reis Jaume I i també Pere el Gran, en la guerra contra Joan II i en la revolta del comte de Pallars. L'any 1572, els Albert, senyors del castell, el varen vendre a Bernat de Codina. Va resultar molt malmès en la Guerra de Successió i el 1839 va ser volat per les tropes carlines del comte d'Espanya.

SANT PERE DE PONTS. Façana nord.

SANTA MARIA DE PALAU DE RIALB.

segle XI fins al XIX, per una donació que va fer l'any 1068 Garsenda, muller de Guillem de Meià, fundador del priorat.

L'edifici és del segle XI i respon completament a les formes llombardes. Consta de planta basilical de tres naus, la central més alta i ampla, capçada per un absis i dues absidioles tots semicirculars. Inicialment les cobertes eren totes amb volta de canó i reforçades per dos arcs torals. Les naus estan dividides en tres trams i queden separades per arcs formers que arrenquen de pilars cruciformes. Abans del segle XIV, possiblement a causa dels terratrèmols de l'època, va caure la volta de la nau central i va ser substituïda per una encavallada de fusta. Als peus de la nau es troba un cor suportat per un embigat de factura gòtica.

L'absis té decoració llombarda i per sota les arcuacions, finestres cegues. Les absidioles, en canvi, tenen una sola arcuació entre lesenes. La façana de ponent no té decoració i s'hi obre la porta actual decorada per un fris de dents de serra. Al mur sud es conserva la porta original. A l'angle nord-est existeix la base d'un campanar de torre, de planta quadrada. És possible que caigués al mateix moment que la coberta central i que fos substituït per l'actual de cadireta de dos ulls.

SANTA MARIA DE GUALTER. Nau sud.

transsepte, pràcticament de la mateixa amplada que les naus, un absis i dues absidioles tots semicirculars. El creuer havia tingut un cimbori. El temple disposava de tres portes: la principal a la façana de ponent, la del sud era la que comunicava amb el claustre i a la del nord era la que s'accedia al cementiri i que posteriorment va ser paredada.

El claustre està situat al costat sud de l'església i només en queda la galeria sud. Disposa de dues plantes, la superior és de fusta i més tardana. La inferior és romànica, datada a finals del segle XII o inicis del XIII. Consta de dos grups compostos de quatre arcs de mig punt, delimitats per pilars rectangulars, suportats per columnes amb capitells amb decoració vegetal. Les dependències monàstiques estaven molt malmeses. Les de l'ala est es van restaurar, i des de l'any 1999 són la seu de l'Ajuntament de la Baronia de Rialb.

SANTA MARIA DE PALAU DE RIALB

El topònim palau, possiblement, indica que a la zona va haver-hi una residència o palau, però no s'ha trobat cap document que ho confirmi. L'església va pertànyer al priorat de Santa Maria de Meià des del

SANT PERE DE PONTS

Tal com consta en el document citat de l'any 1024, al peu del castell es bastí una església. Quan més tard es formà un petit nucli habitat, l'església va passar a ser-ne la parroquial, però molt aviat el senyor de Ponts la convertí en una canònica agustiniana, encara que va mantenir les dues funcions. Va rebre moltes donacions.

A finals del segle XII i sobretot el XIII, es començà a formar al peu del turó l'actual vila de Ponts, anomenada inicialment Vilanova de Ponts i s'iniciaren les obres d'una església dedicada a Santa Maria. A la segona meitat del segle XIV, ja conclosa la construcció de l'església, la canònica es traslladà a Santa Maria. Sant Pere va passar a ser només la parròquia principal, però la majoria d'oficis se celebraven a la de la vila. L'any 1391, hi hagué una reestructuració de la nova canònica: s'amplià el nombre de canonges i adquirí la condició de col·legiata, que va mantenir fins a la desamortització.

Al segle XVIII, Sant Pere va passar a ser sufragània de Santa Maria. Com s'ha dit l'any 1839, Sant Pere va ser volat per les tropes carlines i patí un progressiu deteriorament. El 1931 la Generalitat de Catalunya la va declarar Monument Nacional, però el deteriorament va continuar, fins que el 1976 s'iniciaren successives campanyes de reconstrucció i restauració que varen acabar el 1986.

El conjunt canonical de Sant Pere era format per l'església, actualment reconstruïda i restaurada, i per les dependències, que continuen enrunades. L'església és un edifici, de finals del segle XI i inicis del XII,

SANT PERE DE PONTS. Arcosoli amb sepulcre i portal. SANT PERE DE PONTS. Cimbori reconstruït.

d'una sola nau coberta amb volta de canó, reforçada per tres arcs torals i capçada per tres absis semicirculars disposats en forma trevolada, precedits per estrets arcs presbiterals. A l'interior de l'absis central es troben tres nínxols semicirculars emmarcats per una arquivolta sostinguda per semicolumnes amb capitells esquemàtics. Al creuer, s'hi alça una cúpula i damunt un alt cimbori octogonal suportat per quatre trompes. Hi ha dos nivells de finestres geminades a cada cara, emmarcades per decoració llombarda.

A la façana nord es troba la porta d'accés amb arc de mig punt i un arcosoli d'arc apuntat que conté un sarcòfag gòtic, amb decoració heràldica. A la sud hi havia una finestra, convertida en porta, que actualment està paredada. Ambdues façanes tenen decoració llombarda sota el ràfec. A la façana de ponent, s'hi obre una petita porta i al seu damunt una finestra geminada amb capitell mensuliforme. Els absis, sota el ràfec, disposen de finestres cegues emmarcades per decoració llombarda.

A l'interior de la nau, es conserva un sarcòfag del segle XII, amb decoració incisa a la cara visible. A l'exterior del temple, davant de la façana nord, es conserva part de la necròpoli, amb un sarcòfag molt desgastat del segle XIII, esteles funeràries discoïdals, làpides i altres sepultures excavades a la roca.

SANTA MARIA DE GUALTER. Nau central.

SANTA MARIA DE GUALTER

En el lloc de Gualter existia una primitiva església de datació incerta. Els comtes d'Urgell, Ermengol IV i Lúcia varen voler-hi fundar un monestir i l'any 1074 van fer importants donacions al monestir de Ripoll, a canvi que l'abat enviés monjos a Gualter. El primer prior, Ramon Ramon, està documentat el 1086. La construcció del monestir s'inicià, i va ser consagrat l'any 1207.

Als segles XII i XIII foren els de màxim esplendor del monestir, ja que va rebre importants donacions i va fer diverses adquisicions. Va estar lligat al de Ripoll fins al segle XVI, després la comunitat benedictina va ser dissolta. Els canonges, que hi havia, van passar a dependre del capítol de Solsona fins a la desamortització. Des del segle XVI també era l'església parroquial del poble, funció que va mantenir fins el 1936. Durant la Guerra Civil va ser confiscat i l'església utilitzada com a polvorí i el 1939 va ser dinamitada.

Tenim, doncs, el monestir en estat ruïnós, i a partir de l'any 1979, a poc a poc, s'hi van anar fent obres de consolidació i restauració, que encara duren. L'església és de planta basilical, de grans dimensions. És del segle XI i XII, però s'allunya del model llombard. Consta de tres naus cobertes amb voltes de canó, reforçades per quatre arcs torals i separades per arcs formers que es recolzen en pilastres cruciformes. Està capçada per un

SANTA MARIA DE GUALTER. Claustre. actualment seu de l'Ajuntament de la Baronia de Rialb.